

verwachtingen, die ten opzichte van de bestrijding der besmettelijke ziekten daarvan mochten worden gekoesterd; en meer in het bijzonder, of haar instelling bevorderlijk is geweest aan de eenheid van handelen, aan een goede organisatie, waarop HERMANIDES zoo terecht voor een goede bestrijding van besmettelijke ziekten blijkt prijs te stellen.

Naar mijn meening moet op deze vraag een ontkennend antwoord gegeven worden. Wat dezen tak van gezondheidszorg aanbelangt, is volgens mij de Gezondheidswet een stap in de verkeerde richting geweest; was het oude geneeskundig staatstoezicht beter, en zou aan billijke verwachtingen hebben voldaan, indien het uitgebreid en met voldoende hulpmiddelen ware toegerust.

Utrecht, 29 Maart 1919.

D. J. HAMBURGER.

II.

Niet zonder verwondering nam ik kennis van het artikel van HERMANIDES, arts te Noordwijk aan Zee, voorkomende in het nummer van 29 Maart j.l. In dit artikel toch komen eenige verwijten aan het adres van het staatstoezicht voor en het ware mij aangenaam geweest van een en ander kennis te nemen vóór de publicatie.

Voorop zij gesteld de volmondige verklaring, dat er, ook naar mijn meening, fouten zijn in de inrichting van het staatstoezicht, zooals die nu bestaat, en dat ik dus verbetering noodig acht. Nu door den minister van arbeid in de Tweede Kamer medegedeeld is, dat er spoedig wetswijziging op dit gebied zal worden voorgesteld en nu uit de dagbladen reeds gebleken is, dat er een ontwerp nieuwe gezondheidswet bij den Raad van State is ingediend, meen ik verder hierover te moeten zwijgen. Slechts dit wil ik nog zeggen, dat de fouten van het staatstoezicht niet in het algemeen die zijn, welke door HERMANIDES zijn opgesomd. Hij geeft blijken niet bijzonder op de hoogte te zijn van de wetgeving en de organisatie op het door hem besproken gebied en ware het niet, dat vermoedelijk de wet spoedig gewijzigd zal worden, men zou hem aandachtige bestudeering kunnen aanraden. Beleefd beveel ik hem intusschen de lectuur van het geheele hoofdstuk 12 van de *Voordrachten over Gezondheidsleer* (2de druk 1919) van prof. SALTET aan.

Het artikel geeft intusschen tot het maken van enkele opmerkingen aanleiding.

HERMANIDES betwijfelt, of het staatstoezicht bekendheid geniet bij de 3200 geneeskundigen, die in ons vaderland werkzaam zijn. Dat ieder Nederlander zijn wetten moet kennen, is misschien in het praktische leven veel verlangd, doch dat iedere arts met de wetgeving op gezondheidsgebied bekend moet zijn, is toch wel geen overdreven eisch.

HERMANIDES ziet niet, dat het staatstoezicht iets doet om de bekendheid onder de geneeskundigen met het centraal laboratorium te doen toenemen. Mag ik in dit verband verwijzen naar de circulaire van den minister van binnenlandsche zaken van Juni 1911, verzonden aan alle geneeskundigen in Nederland betreffende genoemd laboratorium en naar de daarbij gevoegde brochure: „Onderzoekingen bij het centraal laboratorium te Utrecht”? Heeft HERMANIDES die circulaire met bijlagen nooit ontvangen?

Om niet te lang bij dit onderwerp te blijven, verwijs ik naar een voorbeeld van den allerlaatsten tijd. Nog geen twee maanden geleden publiceerde de centrale gezondheidsraad in overleg met den leider van het centraal laboratorium enkele mededeelingen in het *Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde* en in de groote pers, waarin o. a. gezegd wordt: „Het is van belang in alle gevallen, waar aan vlektyphus gedacht wordt, dit onderzoek (bedoeld wordt de agglutinatietoets met den bacil van WEIL-FELIX) te laten verrichten. Hiertoe bestaat o. m. gelegenheid in het centraal laboratorium voor de volksgezondheid te Utrecht”.

Ook de gemeentebesturen zouden niet weten, waar zij voorlichting kunnen krijgen op gemeentelijk-hygiënisch gebied. Ik kan dat nauwelijks aannemen. Immers de gemeentebesturen zijn voortdurend in aanraking met het staatstoezicht en zouden die besturen nooit gehoord hebben, dat er gezondheidscommissies bestaan, terwijl zij voor de kosten daarvan jaarlijks een post op de begrooting moeten brengen?

Dat de Nederlandsche artsen, toen de Spaansche griep ons verleden jaar overviel, in het donker hebben getast, wil ik gaarne gelooven. Wien treft hier echter een verwijt? Mij dunkt niemand, want ook het staatstoezicht tastte in den beginne in het donker. De centrale gezondheidsraad deed toen een oproep in het *Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde* aan de Nederlandsche artsen en daarna een tweeden oproep juist om gegevens te verzamelen. Veel gevolg hebben die oproepingen niet gehad, wanneer men nagaat, dat slechts 92 geneeskundigen op het verzoek hebben gereageerd. Dit is weinig, ook als men nagaat, dat niet alle 3200 artsen in staat geweest zijn inlichtingen te geven en ook dat velen toen met werk overladen waren. Thans moet op andere wijze getracht worden de geschiedenis van de Spaansche griep te beschrijven. De Parijsche Académie de médecine heeft een commissie benoemd om met spoed middelen te beramen tegen de Spaansche griep. Dit voorbeeld wordt genoemd om den centralen gezondheidsraad er op te wijzen, dat hij een dergelijk onderzoek had moeten uitlokken. In dit verband zij er op gewezen, dat reeds in Juni 1918 een waarschuwing door den Raad werd gepubliceerd. Deze waarschuwing bepaalde zich weliswaar tot algemeenheden, doch vergelijkt men daarmede het in October uitgebrachte rapport der Fransche commissie, dan moet men tot de slotsom komen, dat ook deze commissie niet veel meer dan algemeenheden wist aan te geven. Het is de bedoeling niet hier critiek te leveren; men leze echter de slotsommen van bedoeld rapport, welke hier verkort worden weergegeven (zij, die er meer van willen weten, kunnen het rapport lezen in de *Revue d'hygiène et de police sanitaire* van Sept.—October 1918):

„La grippe doit être considérée comme une maladie spécifique particulièrement contagieuse; sa période d'incubation est extrêmement courte....

La contagion se fait surtout par voie interhumaine; elle est favorisée par l'encombrement et le défaut d'aération.

Pour assurer la prophylaxie, il y a lieu:

1°. D'éviter tout contact avec les malades contaminés et de faire l'antisepsie minutieuse de la bouche et du rhino-pharynx.

Les occasions de contagion sont particulièrement fréquentes dans les lieux à réunions multiples, nombreuses et répétées....

2°. Pour les cas de grippe en évolution, l'isolement des malades entre eux et par rapport aux visiteurs est la meilleure mesure protectrice.....

Il conviendra toujours de séparer les cas simples des cas compliqués....

3°. L'accès des salles de grippés sera interdit à tout visiteur, sauf motif grave..”.

Verder wordt nog even gesproken van het Amerikaansche masker als voorbehoedmiddel, doch zonder dat daarover iets nader bericht wordt. Veel meer dan algemeenheden wordt hier niet gezegd.

In verband met de epidemie van vlektyphus wordt de klacht geuit door HERMANIDES, dat men van het staatstoezicht weinig of niets heeft gehoord. Het komt mij voor, dat deze klacht van grond ontbloomt is. De centrale gezondheidsraad heeft zich tot de artsen gericht door middel van het *Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde* en door middel van de groote pers. Wat verder gedaan is of nog geschiedt, wordt er toch niet minder om, als het publiek niet van alles op de hoogte gesteld wordt. Intusschen kan gezegd worden, dat de Raad zich o. m. door middel van de gezondheidscommissiën, de aangewezen lichamen om plaatselijk van voorlichting te dienen, tot het publiek gericht heeft. Door middel van de gezondheidscommissies is bekendheid gegeven aan de brochure van KUIPER. Deze brochure, die niet bepaald voor de geneeskundigen geschreven is, werd in haar geheel in het *Maandblad voor Ziekenverpleging* opgenomen. Die artsen, die belang er in stelden, konden zich toch gemakkelijk genoeg dit werkje verschaffen. Vooral aan hen, die volgens HERMANIDES „niet weten, welke maatregelen zij te nemen hebben, voordat zij een huis binnengaan, waarin een verdacht geval van vlektyphus voorkomt, en die niet weten, hoe de kleeding moet zijn”, wordt de lezing van de bedoelde brochure alsnog aanbevolen. Kent verder de heer HERMANIDES niet het vlugschrift door den centralen gezondheidsraad verspreid: „Waarschuwing tegen het luizengevaar”? Er zijn anders tot nog toe op verzoek ruim 87000 exemplaren aan

de gezondheidscommissies gezonden. Is de heer HERMANIDES er wel zeker van, dat de gezondheidsraad niet getracht heeft demonstraties van vlektyphuslijders te organiseeren voor artsen? Dat zulks niet gelukt is, valt te betreuren, doch dat is niet het gevolg van een „leemte” in het staatstoezicht.

Weet de heer HERMANIDES van de rol, die het staatstoezicht gespeeld heeft met betrekking tot de komst van krijgsgevangenen in ons land? Alvorens zich daarover uit te spreken, ware het toch beter geweest na te gaan, wat door het staatstoezicht al of niet verzuimd is geworden en welke taak met name de centrale gezondheidsraad hier te vervullen had.

Over het roodvonk-schandaaltje verleden jaar te Noordwijk aan Zee afgespeeld, zal ik zwijgen. Ik was bij deze zaak slechts zeer zijdelings gemoeid. Misschien ware het ook beter geweest, indien HERMANIDES hierover gezwegen had? Dat er te Noordwijk handelingen gepleegd zijn, die, uit een geneeskundig en zedelijk standpunt bezien, af te keuren zijn, dit wordt niet in twijfel getrokken, doch de heer HERMANIDES gaat wel bijzonder ver, als hij de schuld van dat alles aan het staatstoezicht of liever aan „een systeem dat aanvulling behoeft”, toeschrijft.

Utrecht, 31 Maart 1919.

N. M. JOSEPHUS JITTA.

III.

Aan het verlangen van den heer HERMANIDES op bldz. 991 van het *Tijdschrift* van 29 Maart, om te weten hoeveel artsen hun onderzoekingen in het Centraal Laboratorium laten verrichten, kan makkelijk voldaan worden. Dit zijn er thans ongeveer 1400. Wanneer wij nu met HERMANIDES aannemen, dat er 3200 artsen in Nederland zijn, dan moeten wij dit getal in de eerste plaats verminderen met de niet praktizeerende artsen en in de tweede plaats met hen, die in de groote steden met eigen laboratoria praktijk uitoefenen of die gevestigd zijn in een streek, waarvoor een grootere stad het laboratoriumwerk verricht (bijv. Haarlem en omstreken). Doen wij dit, dan zullen wij van de 3200 ettelijke honderdtallen moeten aftrekken en dan zal men moeten toegeven, dat HERMANIDES het bij zijn navrage toch wel erg ongelukkig heeft getroffen.

Ongetwijfeld is de cliëntèle van het laboratorium nog uit te breiden, maar ook thans kan men toch moeilijk meer spreken van onbekendheid van de geneeskundigen met het bestaan van het laboratorium. Trouwens, hoe zou dit ook mogelijk zijn; want bij de opening van het laboratorium heeft het departement van binnenlandsche zaken aan elken praktizeerenden arts een handig klein boekje gezonden, waarin de noodige inlichtingen over het laboratorium worden verstrekt; maar verder behoeft men toch niet eens een erg trouw lezer van het *Tijdschrift voor Geneeskunde* te zijn, om eenige malen per jaar aan het bestaan en de werkwijze van het centraal laboratorium herinnerd te worden. In tal van artikelen vindt men van de hulp van het laboratorium gewag gemaakt en elk jaar bespreekt de redactie uitvoerig het jaarverslag.

Wanneer HERMANIDES mij de opgave, waarnaar hij zoo benieuwd was, had gevraagd, voordat hij zijn artikel schreef, zou ik hem de bovengenoemde inlichtingen niet onthouden hebben. Ik zou dat niet eens vreemd hebben gevonden, want het lijkt mij een goede gewoonte, om zich, voordat men gaat schrijven, op de hoogte van zijn onderwerp te stellen. Had HERMANIDES dezen toch nog niet verouderden weg gevolgd, dan zou hij als voorbeeld ter staving van zijn betoog zeker niet de bestrijding van den vlektyphus hebben gekozen, want dan had hij geweten, dat juist hierbij door het staatstoezicht op de volksgezondheid in zijn verschillende organen veel en goede leiding is gegeven.

Het goede, der behartiging waardige, dat in zijn beschouwingen voorkomt, heeft nu veel van zijn waarde verloren. Misschien is het zijn bedoeling geweest, door een zoo kwetsbaar betoog aan het staatstoezicht op de volksgezondheid een schoone gelegenheid voor reclame te bieden door hem te bestrijden. Ik hoop, dat het staatstoezicht daarvan een voorzichtig gebruik zal maken, want het zou door uitvoerige mededeelingen aan sommige praktizeerende artsen allermijst een dienst bewijzen.

Utrecht,
31 Maart 1919.

C. W. BROERS,
directeur van het centraal laboratorium.